

BIBLIE DE

RIPOLL

ditte de Farfa

vers 1020

Bibliothèque Vaticane

Lat. 5729

Mis en pages et en images

Jean-Luc Monneret

2022

nuideat futura pdicatr.
 sed qsi transacta namare.
 ic aut quatuor regnos
 cernit frequenti uisionef.
 eoz q differentias subdi
 uerfis imaginib. intromit
 ut. De anaxpo qq. hostes
 dit qd ipse cornu. pusilli.
 idt paruo tpo regnatur.
 e consumatione ihrlm
 ut mundiplura scribit siuo
 dedie iudici & regna scōp.
 sine aut uoluminis pphē
 tie sue. susamō historia.
 & belis. drachonisq. fabu
 las ponit. hic aut libor.
 apud hebreos hebraicis
 qdō litteris. sed caldaica
 lingua scripte. ē. A pheta
 uir aut daniel in babilone.
 quando & ezechiel. **ITEM**
DE ORTU VFLOBITU EI
ANIBEL USDEM APTE
 detribu iuda. genere
 nobilis. saccloru reguq.
 p sapia. hic sub joachim
 rege iuda post ex cidium
 ihrlm cum trib. pueris
 ad modu puer. in babilone
 translac. & pnceps
 caldeoꝝ effectus ē. Vir
 glōs. & aspectu dechor.
 nite humilis. corpore cast.
 p fec. infide. egregius
 in opere. in uisitate sum.
 14 p dignis clar. cognitor
 secretoꝝ. prescius futuroꝝ.
 uisionū inter pres. Qui con
 tinuatū se lunis. & oratio
 nis instantia. futura pre
 noscere meruit sacramta.
 ic in cetera uisionu mis
 tera. uisitu gestis atq.
 signis cfulsit. In princi
 pio secleratoꝝ senu uidi
 ta rephendor. castitate
 sine reuelauit. Tribus
 ebdomadis dieꝝ dñm exo
 rans. p pto ieiunauit.
 imulacru bel diuine as
 pinationis argumtas elisit.
 racione babilonic. nomi
 eiusdō gestis. offa pice.
 capillis confecta. diuine
 mas instinctu. incredibi
 li admiratione disruptit.
 rilacu qq. missus. rabiem

mitigauit feraru. atq.
 uisitate animi. fortis int
 frentes. secur. epulatur
 leones. Hunc darus p.
 qua babiloni subuectur
 imperu. honore maximo
 habitu secutur. & in me
 dos dux. Qui & ia fort de
 disse signa. in montibus
 sup babilonia dies. Du
 montes ab ore a fumauo
 rint. sine instare babilo
 nie. Diuisi fuerint in ce
 dus e flagranti. finis erit
 totius mundi. Item dum
 ad partē iochi defluerit
 tigris. regressio erit ppli
 ad ihrlm. Uix aut usq.
 ad tempus dari regis per
 saru. annis ē. x. sepult. q.
 est iam senex in spelun
 cha regia solus incaptui
 tate cum gta.

Autour de l'an 1000, l'Abbé Oliva du monastère bénédictin de Ripoll, en cette région située à la limite de la Catalogne espagnole et du Roussillon français, a fondé plusieurs monastères dont celui de Montserrat. Il peut être considéré comme l'un des plus importants personnages de son époque.

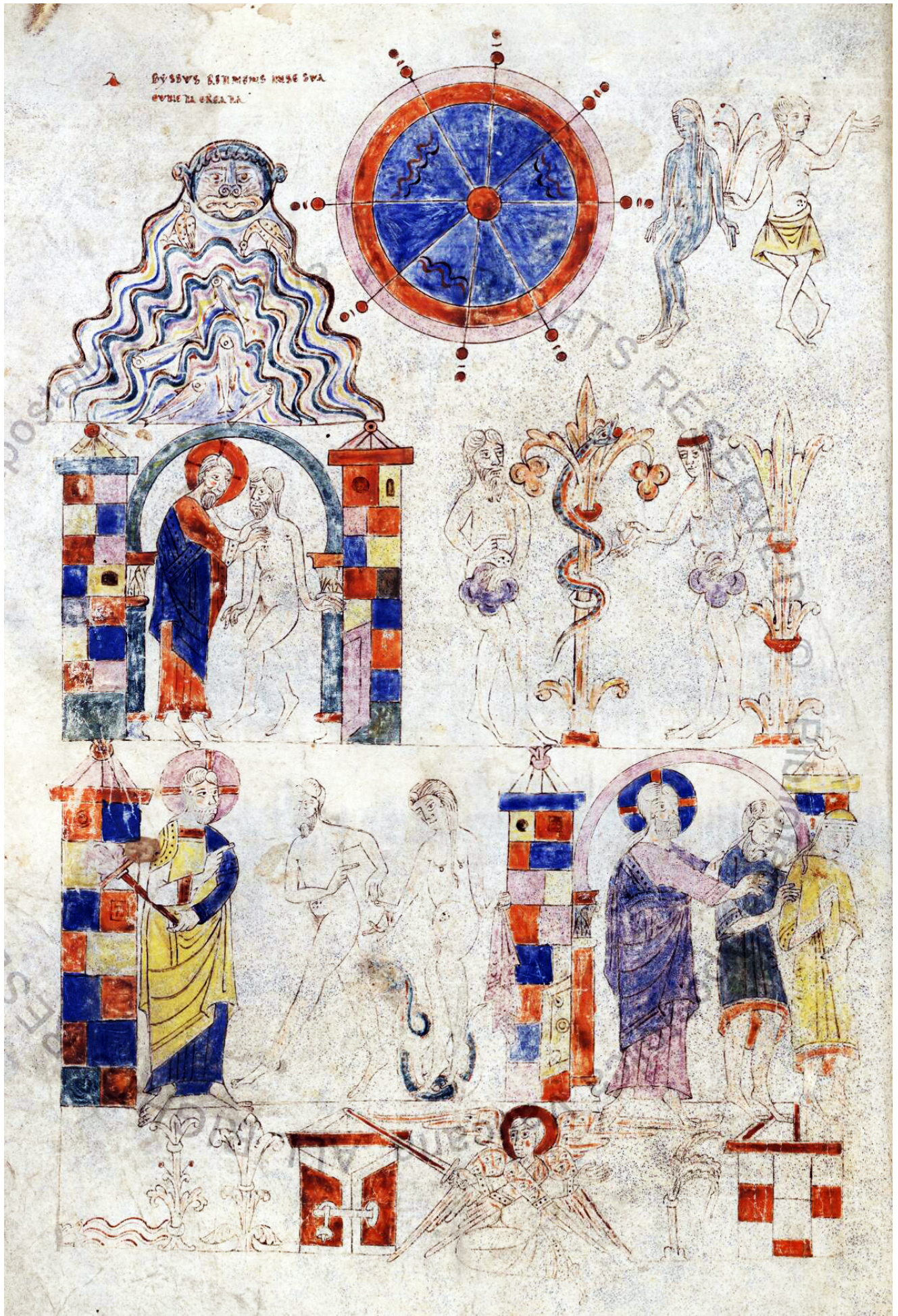
Le monastère de Ripoll a été créé avant la fin du IXe siècle et Oliva a considérablement enrichi sa bibliothèque.

Dans son scriptorium ont été créées, entre autres, moins trois grandes bibles enluminées, dont l'une a disparu lors du pillage et de l'incendie du monastère en 1835 ; une autre, dite Bible de Roda, est conservée à la BnF (Lat.6) ; enfin celle-ci, a été transférée à Marseille, puis à la Bibliothèque Vaticane (Lat.5729) où on a d'abord cru à tort qu'il s'agissait d'un ouvrage de création italienne provenant du monastère de Farfa.

Cette Bible de Farfa, de grande taille (550x370 mm), est écrite en caractères carolingiens sur 465 folios. Elle a été réalisée à Ripoll vers 1020-1030 et comporte, outre les livres bibliques, quelque 200 textes encyclopédiques. C'est ainsi, avec les deux autres bibles créées là en un court espace de temps, une œuvre colossale créée sous la houlette du Père abbé Oliva, travail qui a largement inspiré la miniature comme la sculpture romane de la région.

Tous les textes auraient été écrits par le moine Guifré (Wilfred), alors qu'on reconnaît deux dessinateurs, comme deux peintres différents,

Folio 5v -

Folio 6r -

Folio 6v –

Folios 127v, 139r, 148v, 138r

Folio 82r -

Folio 82v -

roos / salus / choila.
lxii. D auid ad abiat har ehor /
 & / ora.
lxv. S yphai ad saul uenunt. dauid ei
 credere / & mirantur.
lxvi. U bidā inspeliuncha postius saul
 oram dāmit / & proccidit.
lxvi. D auid saul adloquitur qdā pēpēre
lxvii. V bi saul ponit / malur / se concitat
 se aduersus dā.
lxviii. U bidā adnabal pūncios / & benedic
 uone māt.
lxix. V binabal duro accipit pūncios dā
 nihil substance exibuit.
lxx. N abal moritur / & dā abigat su
 ma uxorem.
lxxi. V bi saul nichol filia sua / facta filo
 laus dat uxore.
lxxii. U bi dā uenit ad saul in deserto / &
 dormiente saul uione / exorcitu
 dā astam auferō / que erit adca
 pit eius.
lxxiii. S aul cognita uoce dā adloquitur
 cum uerbis pacificis penitēs.
lxxv. S amuel morit / & saul magos et
 arulos auferō / deira.
lxxv. S aul seruis suis precepit querere
 sibi muliere / habente pitonem.
lxxvi. P rincipes philistinor / achis regem
 adlocuntur / pcedē condar cum
 est dā in plium.
lxxvi. V bi amalacha in bello superatur
 a dauid.
lxxvii. U bidā psequitur amalech / & omē
 preda auferō.
lxxviii. V bi philistin pugnare aduersum
 isrl. / & occiditur saul.

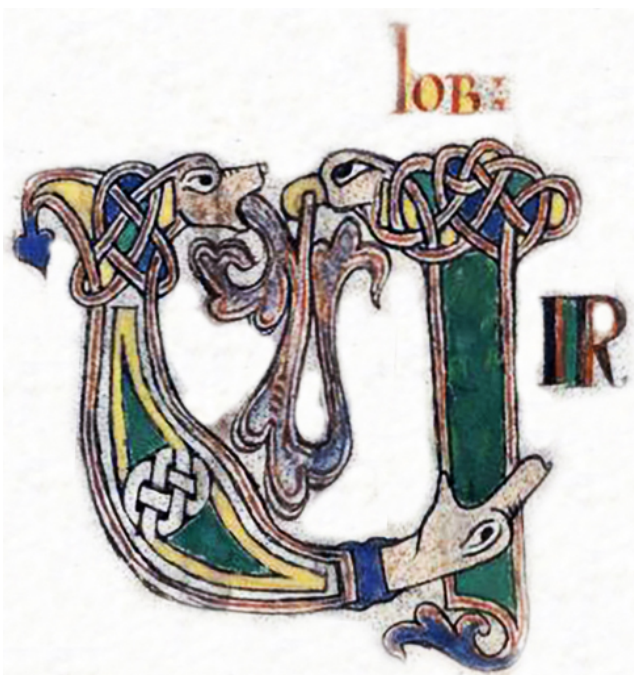

Folio 95r -

Folio 139r -

Folios 163, 173r

tum talenta argenti. & ta-
lento aurum. constituitq. ro-
gem. peo heliachim frem ei.
sup ludam & iherlm. & uer-
te pom ei. ioachim. ipsum
uest' ioachaz. tulit secum
& abdux' in aegyptum. Li-
ginti quinq. annoz erat lo-
achim cum regnare coepisset.
et undecim annis regnauit
in iherlm. fecitq. malu' con-
tra dno suo. Contra hunc asce-
dit nabuchodonosor rex
chaldeoz. & unctu chato-
nis duxit in babilone. Ad
qua & uasa dno transtulit.
& posuit ea in templo suo. Re-
liqua aut uerboz ioachim
& abominatio num eius quas
operatus est. & que inuenta
sunt in eo. continentur in li-
bris regum isrl & iuda. Reg-
nauitq. ioachim filius ei. peo
cto annoz erat ioachim cum
regnare coepisset. & tribus
mensib' delectim diebus reg-
nauit in iherlm. fecitq. malum
in conspectu dno. Cuius anni
circulus uolueret. misit nabu-
chodonosor rex. q. ad duxer
eum in babilone. asportatas
simul piosissimas uasis domi-
ni. Regem uest' constituit
sedechiam frem ei. sup ludam
& iherlm. Liginti & unius
anni erat sedechias cu reg-
nare coepisset. et undecim
annis regnauit in iherlm.
ecitq. malu' in oculis chidi-
sui. nec erubuit faciem hie-
remiac. pph'e loquentis ad
se ex ore dno. A rege quoq.
nabuchodonosor recessit. q.
adiurauit eum pdm. Et ip-
s durauit ceruicem sua & coe-
uit ut reueteretur ad dnm dno
isrl. Sed & uniuersi princi-
pes & sacerdoti. & pph' puaq.
catisunt inique. luxea uniu-
ersas abominaciones genui.
& polluerunt domum dno qua
scificauerat sibi in iherlm.
trebat aut dno d' paru' suoz
ad illos pmanum puncioz
suoz de procto consurgens.
& cotidie comones. ex d' par-
cons' pph'o & habitaculo suo
tilli subsannabant puncioz
dei. & paru' pendebat sermo.

nes eius. In iudebantq. pph'e-
tis donec ascendere furo dno
in pph'm eius. & e'et nulla cura
tio. Addux enim sup eos regē
chaldeoz. & in fecit iuue-
nes eos gladio in domo scua
risui. Non est miser. adoler-
centis & uirginis & senis. nec
decrepita qdem. sed omis tra-
didit in manib' eius. Uniuersa-
saq. uasa domus dno tam ma-
lora quam minora & thesau-
ros templi & regis & principu
transtulit in babilonem.
pcederunt hostes domum
dei. destruxerunt murum
iherlm. uniuersas tures con-
buse runt. & quicqd piosu
fuerat demolitum sunt. Sigs
euaserat gladium. duct. in
babilone seruiunt regi & fi-
lius ei. donec imperaret rex
persaru. ut compleret ser-
mo dno ex ore hie remiac. & ce-
lebraret' tra sabbata sua. Cu
notis eni dieb' desolationis.
egit sabbata usq. dum comple-
rentur septuaginta anni.
imo aut primo cyn regis per-
sarum ad ex plendu sermo
nem dno que locut' fuerat p
os hie remiac. suscitauit dno
spm cyn regis persaru. qui us-
q. sic predicari in uniuerso reg-
nisuo. & iam pserip tu ram
dices. Et acc dicit eyrus rex
persarum. Omnia regna
try dedit mihi dno d' caeli.
& ipse pcepit mihi. ut dedi-
ficarem ei domum in iherlm
que est in iudea. Quis ex ubi
in omi pph'o ei. sic dno d' suoz
cum eo & ascendat.

Folio 160r -

O altissime magne sumis miseratio
 imulati me de pacis super mala ho
 mmu. Tu q̄ dñe scdm multitudine
 bonitatis tue pmisisti indulgentia
 remissione delinquentib' tibi &
 habundantia me de tue stansu
 penitentiā peccatoribus ad salute
 uerq̄ dñe dñi iustoy n̄ posuisti peni
 tentiā iustis tuis abraham ysāch
 & iacob. qui n̄ peccauerunt tibi.
 sed posuisti penitentiā mihi pec
 catori. Quis sup numerū arene
 mans habundauerunt iniquita
 tes mee. & n̄ est reclinatio multi
 tudinis delictoy meoy. Et p̄ uic
 iuste contineor. digne comprimo
 paruas multas unculis ferreis
 ad nō erigendū capud. Quis sū
 dignus aspicerē & uidere alti
 tudine cæli p̄ inuictis me
 is. Quis imitauit furore tuū. et
 feci malum coram te stans
 abhominaciones & multiplica
 ns odiositates. Et p̄ uic fleo
 tenua cordis mei precans ad te
 bonitatem. Peccaui dñe pecca
 ui. & iniquitas meā ego agnos
 co. Ne perdas me cum iniquitatib'
 meis. neq̄ in fine t̄ra. contine
 as mala mea. Neq̄ condeprna
 ueris me cum his qui s̄ in infero
 rib' t̄re. Tu es enim dñs penitenti
 um. ut in me hostendas boni
 tate tua. Indignum me salua
 bis. scdm multitudine me de tue
 te glorificabo. Non tui in omni
 uita mea. Quis laudat omnis
 uisus cæloy. Et tibi est gla
 ria secla secloy amen.

Folio 161r -

Folio 170v -

bilitatis & humilitatis exem-
 plar. p. flabello calatis. spor-
 tollisq. munuscula monacho
 ri. spalia hec & mansura do-
 natuscupit. ac beatus iob qui
 adhuc apud latinos iacebat
 in stercore. & uermib. scate-
 bat emox. Integri. in macu-
 laui. gaudeat. Quom on-
 post pbatione atq. uictoria.
 duplicata ei uniuersa sunt red-
 dita. ita ego in lingua pira
 ut audacter loquar. feci eu
 habere que dimiserat. legit
 & uos. & uniuersaq. lectore.
 solita pfatione comoneo. &
 in principis libror. eade.
 sep ad pcedens. rogo ut ubi
 cuq. semp pcedentof uirgu-
 las uidoriat. sciat ea que
 subiecta sunt. ita hebreis uo-
 luminibus non habent. for-
 ro uisite de immago pfulse
 re. ex ebreo in ipso sermone
 addita. pcedit illa que abe-
 re uidebam. & ita conupta
 erant. ut sensu legentib. tol-
 lerent. orantib. uos magno
 labore correxi. Magis uide-
 quid ex odio meo accellit xpi
 euenturu ratas. quia ex alioy
 negotio. **ITEM PLOG.**
Ityu quide habitasse iob
 au studei infimib. idumeo
 & arabie. & erat ei d. rea
 nom iobab. Et accepit uxo-
 rem arabista. genuit filiu
 cui nom erat enox. Erat
 aut ipse fili. quidem sare-
 de esau filio filius. de ma re
 uero bosra. itur sic quimus
 ab abraham. Et huius re-
 gis q. regn. auer. ipi edom
 in qua & ipse regnauit re-
 gione. Primus bala filius
 beoz. & nom ciuitatis eius
 de ria. ba. Post aut balaach
 & post eu iob uocat iobab.
 & nom ciuitatis eius cetheu.

Folio 163r -

LIBRE DNI INERT
LIBER PROPHE TAR
PROLOGVS HIERO
NIMIPBRI SV P ESA
IA M PROPHE TAM;

Verba
 Emocū
 pphas uer
 sibus uide
 rit ee descrip tas. metro eolse
 timā, apud hebreos ligari.
 & aliqd simile habere de psal
 mis. ut operib. salomonis. Sed
 qd inde mostene & tullio so
 la fieri. ut pcola scribant

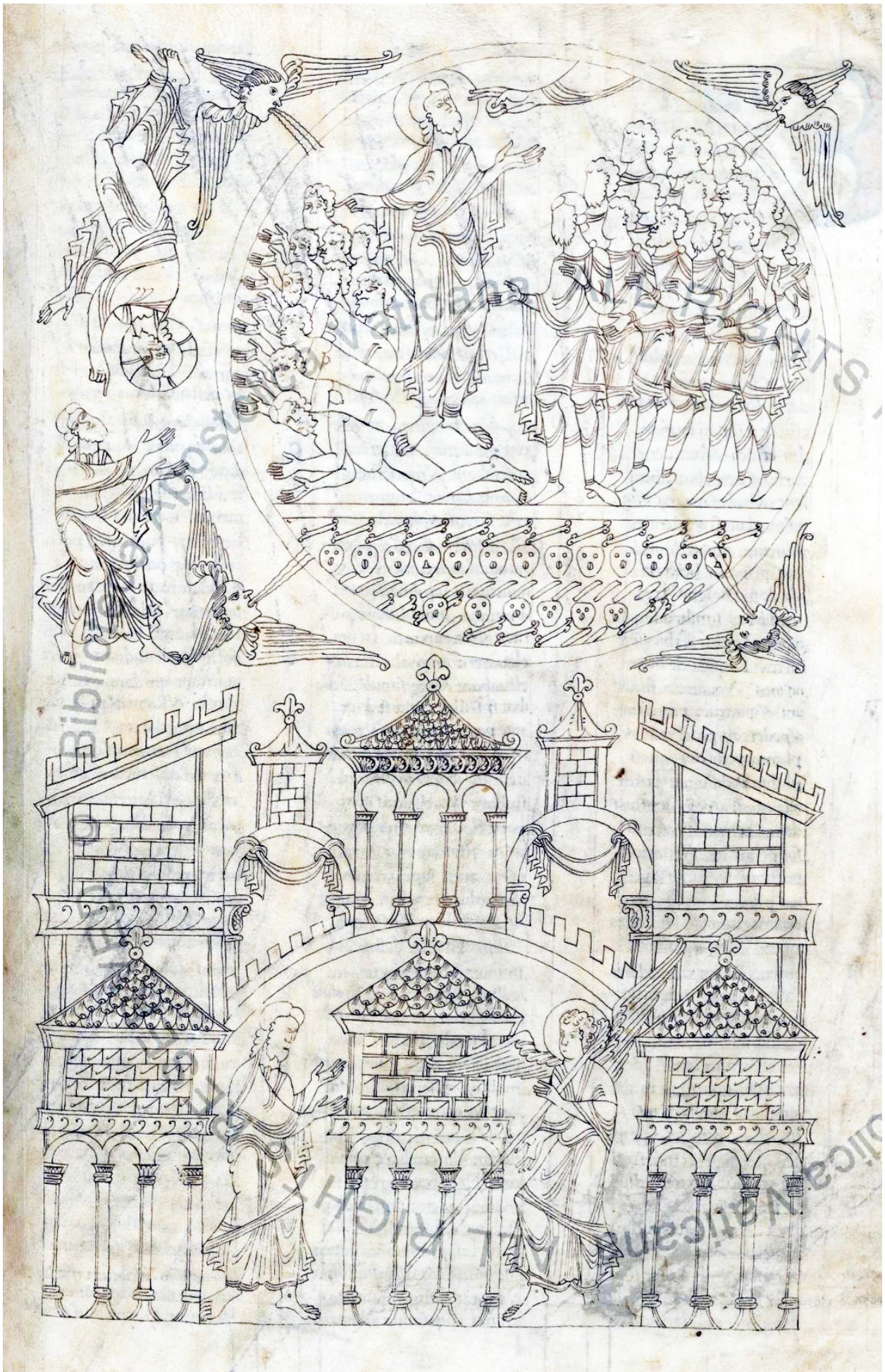

Folios 170v, 208r, 241r

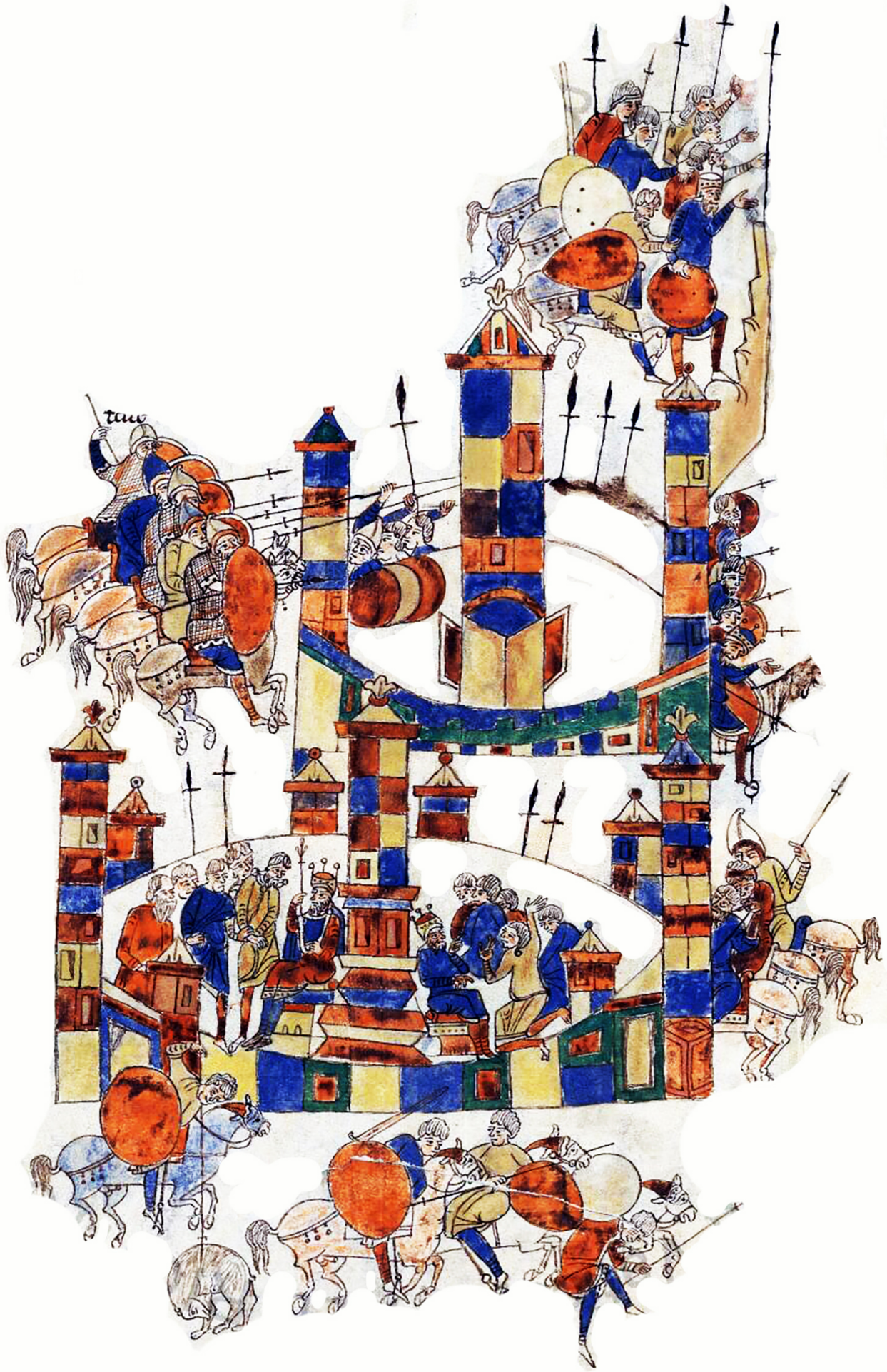

Folio 208v -

Folio 209r -

Folio 227r -

Folios 246v, 228r, 248v, 247v

Folios 245v, 283r, 253r, 282r

ne uis
ioq. lu
& impio
no & ia
i aduer
thelia
apinuy
ut hec
e. & dis
xplicat.
tuo sa
of nomi
ta pol
rificus
& & ia
nacula
nat
ritate
s quoq.
primi
otis acc
t eos q
unt.
ctunt.
a suam

admodu luuenis morit.
atq. In agro pprio sepellit.
EX ... LII ... CII.

IN GEB MACHIE
PROPHETAE

N

NONVS VERBI

dn̄i adisr̄t in manu
malachio. Dilexi uos
dicit dn̄s. & dixistis. In
quo dilexistinos. Nonne
fr̄ em̄t. esau iacob dicit dn̄s.

EXPLICIUNT CAPITULA

IN PLEB SAPIENTIAE

INIS sapientia adno deo est. & cu illo fuit semper & estante euum: Arrenā ma

IN PLEB IVDIT

RAXA ITAQVE

rex medoz. sub iuga uerit multas gentes imperio suo: & ipse hedi ficauit ciuitate potetissima qua apellauit higbathanis. ex lapidib. quadratis & sectis. Ecce muros ei.

Folios 299r, 327v

Folio 311v -

tatus su cor & dixi eis. Qua
re manent ex aduerso uiri.
sistido hoc feceratis manum
mitta in uos. Itaq; expro
illo nuener in sabbo. Dixi
q; leuitis ut mundarent.
& uenerent ad cultu dca
postat & scificadu die sabbi.
tphoc ergo mentomi d
ms. & parte mihi scdm mul
titudine miserationu tua
ed & iudieb. illis ucl ludeo
duerit uxores a otadas.
amanitadas. & moabitadas.
& filioz ex media parte
loquebant a otice. & nes
ciebat loq iudice. Et lo
quebant iuxta linguam
ppli & ppli. Et oburgau eo
& maledixi. & eod exipit
uiros & de caluau eos. & ad
unum indo utndaret filias
suas filioz. & n acciperit
d filias eoz filias suis. & sibi
mospit dicit. Nuqd n hui.
cemodine peccant salo
mo rex isrl. & cetero in q
tab. multas nent rex similis
ei. & dilect. do suo erat. &
posuitu di rege sup omne
ist. Et ipsu ergo ad peccatu
duxer uxores alieni gene
uq; & nos inobedientes fa
ciem. omne malu grande
hoc ut puaricem. indomro.
& elucam. uxores peregrinas.
e filis aut iouda filii eliasib
sacdotis magni gener erat
sanaballat oronit. que fu
gau ame. Recordare dno
dmi aduers. eos q polluant
sacdotiu usq; sacdotale &
leuiticu. Jz mundau eos
ab omib. alieni genis & scitu
ordine sacdotu & leuitay.
unu queq; in ministerio suo.
& in oblatione lignoz in
pouib. stant. & in primiciis
omio mei d in bonum amoi.
**EXPLICIT LIBER ESRAE SECON
DUS DE RO NIMON**
IN PRELATIOIN
LIBRO HISTORIE
Ibrū a ester. uariis tras
latonib. stat eo uiciati. Que
ergo de archiuis hebreoz re
leuat. uerbu de uerbo pssi.

transluli. Que libri a edi
tio uulgata lacinio hinc.
inde uerbor finib. trat.
adde p sea que expro dci
poterit & audiri. Sic som
tue solarib. disciplinis sup to
te mathe excoquitare. qb.
uerbis ut potuit q in uia
pass. e. ut ille q in uia fec
os aut opaula & eustochiu.
qm & bibliothecas hebreoz
laudistat in crant. & in pti
certaina ep batus. tenetes
hester hebraicu libri. per
singula uerba nra trans la
tione aspicio. ut possit
agnoscere me nihil & ia dug
mante addendo. sed fidei
testimonio simplici sic hi
hebreoz abet historia he
braica latine lingue tradi
disse. Nec affectam. lauder
homini. nec utape rancet
expauescim. Deoeni pla
cere curat. minas homini
poenit. narnem. Qm d
dissipat ossa eoz. q hominib.
placere desiderat & scdm
aplm q hui. modis ferui xpi
ee n possit. Ruffim in libro
a ester alphabetu ex mneo
uq; ad hccam littera fecim.
diuisis in locis. uolentes scilicet
lx. in pti ordine p hcc
sinuare studioso lectori
ofeni iuxta more hebreoz
ordine pseq. & ia in lxx. edi
tione malum. **EXPLICIT**
INCIPIT PROLOGUS IN LIB
RO HESTER
nante a sta xerxes rege
medoz. prima misit p ylan.
qui est xandic. usq; uidit
marlocheus q fuit iaym.
q semei. q ciseus ex tribu
beniamin. homo magnus
curans in aula regis. Et
erat ex captiuitate quia ad
dux nabuchodonosor rex.
cu ihechonia rege iudeoz.
thoc erat ipsius usq; ecce
uoces & tumult. & thoni
trui. & tremor. & pugna.
& scumbatio magna sup
tra. Ceco duo drachones
magni parati p dier uitaq.
luctat. Et facta illoz mag
na pugna. & dnabat. & ppter
ad iuniciabat de tenebroso

& malo. & strepit. magn.
in his q sup tra. Et amuo
p dictione. et exdamauer
addnm. auoce clamorant.
t fact. e sonit. & fof un. &
ex fonte illo exiit flumen
magnu aqua multa. & lux
solis in lux. & humiles exal
tatis & comeder glosos.
t sum x marlocheus uiso
somnia. & dix. Quid uult
d facere. & erat uisu ocul
tu in sensu ei. donec reue
laretur.

Folio 323v -

Folio 327r

xlvi
 xlvi
 xlvi
 xlvi
 xlvi
 l
 l
 l
 l

U bi mactris apthochi iudaica iudaei cu
 suis occiderit quattuor milia iuroy &
 maximi sumoy defatory
 U bi iudaei apthochi iudaei iugron cu
 iudaei & ptholemyos hoc rofferuntor
 hylas illoquunt
 U bi dromonius tenet regni & alchimus
 apud eum accusat iudaeos
 U bi dromonius mittit iuchanor & dinter
 friondu iudam
 U bi iuchanor pacem legit aiuda
 bi iudaei accusant alchimio ubi vox
 pace solus & iudaei adit iudam mto
 U bi machabour fugit manus iuchanoris
 bi committit iuchanor facit oib. sibi
 iudam mto dorene
 D Eni fia pto
 U bi iuchanor supbia olat blasfemat
 & iudaei suos exortant
 U bi iudaei pugnant iudaeos xxi milib.
 occidit iuchanor
 U bi caput & manus iuchanoris abscidit
 iudaei per die & iherosolima mittit
EXPICTIONE APTOLA

INCIPIT M^o

BEORVM LIB^o II

RE
A B^o VII

Sunt p^o aegyptu
ludeis. salute dicit
fr^o q^o i^o iheroso
lomis ludei.
& q^o in regione
ludca. & pace bona.

Bene faciat ut d^o & meminerit
testam^o sui. q^o d^o abraham. &
y^o saach. & y^o jacob. locut^o est
seruoy suoy fidei^o l^o. Et d^o
uob cor omib^o. ut colatis eum.
& faciatis ei. uoluntate cordo
magno & animo uolenti. Ad

V
IR VNVS
DE RA MITHAM
SOPDM DEMON

VE
EFFRAIM **NOM**
 eius elchana. filius iho-
 ram. filii heliu. filii iho-
 u. filii iuph. efratheus
 et habuit duas uxores.
 nom unu amna. & nom
 scde fe nenna. fuerq.
 fenenne filii anne aut
 non fuer liberi. Et ascen-
 debat uir ille decuritate
 sua statim diebus. ut
 adoraret & sacrificaret
 dno exercituū in silo. Erat
 aut ibi duo filii heli. oph-
 ni. & phinees. sacerdotes dñi.

EXPLEOVN **GRTH**
INPIU LIBER
TERCVS

T
REX
DD
 Senuerat.
 habebatq.
 aetatis plurimos dies. Cūq.

IN EP **LE MI**
CH **PROPHETE**
ERBVM dñi qd fac-
 tum est ad micheam
 morastiteza. Iudic-
 bus yoatham. achaz. &

Folios 95v, 115v, 242v

IN DIEBUS SASSVI
 ni qui regnavit ab india
 usq. ad ethiopia sup e. xx.
 vij. p. uncias quando sedit
 in solio regni sui susa cui
 tas regni ei. exordiu fuit
 Tercio igitur anno imperii
 sui. fecit grande civium cu
 nctis principib. & pueris
 suis. & fortissimis persar
 & medoz incluz. & p. fec
 itis p. uncias chorise. ut
 hostes dera. diuicias gto
 sue. hac magnitudine atq.
 iactantia potentia sue mul
 totipne. centu videlicet et
 lxx. diebus. Cuiq. implore
 tur dies cuius inuicant
 omne pptm q. inuent. e. susis.

IN EPITOBIAE
SODM IBERONIV

TOBIAE
 ex tribu & ciuitate
 neptalim que e in
 superiorib. galilee
 sup. maasori. p. uiam
 que duc. ad occidente.
 & sinistro habet ciuitate se

Folios 361v, 319v, 324r, 429v

INEPTI PRIGV
 LERO NIMI
 PPRI INBIOB;
COGOR
 per singulos diuine
 scripture libros aduer
 sarioꝝ respondens maledic

INEPTI MACHABE
 ORVM LIBER PRI
 M:
Factio post qua
 p̄cessit alexander
 rus philippi macedo q
 prim. regnauit in gre
 cia. egress. de tra
 cethim. danu rego
 persay & medoy. cōti
 tuit prelia multa. & om
 niu obtinuit munitio
 nes. & interfecit reges tre.

INEPTI SAPIETIAE:
Diligite iusticia quidi
 cati trāam. Sentite
 de dno in bonitate
 & in simplicitate cor
 dis querite illu; qm
 inuenit ab his q̄ntep̄tant

TEATV
 EST IN TRIGESIMO
 anno in quarto m̄se
 & quinta mensis. cum
 esset in medio cap
 tuoy iuxta fluiuū

INEPTI LIBER
 NAM PPHE
DNS
 p̄m̄nuo Liber
 uisionis saum helcesoy.
 Of emulatoꝝ. & ulciscoꝝ
 p̄ dñs. Ulciscoꝝ dñs. & ha

LIBER
 SACERD
 ONO
 C
 E
 GENERATIONIS IHV XPI
 filii dñi. filii abraham.

Folios 162r, 342v, 293v, 209v, 244v, 371r

Folio 370v -

Folio 366v-

Folio 369r -

Folio 369v -

Folio 400r

